

Марко Јелић¹

ЖЕНЕ ГЕОГРАФИ (2. део)

*

Међу женама истраживачима, било је оних које су, неколико пута, обилазили свет, оних, чија су путовања окарактерисана историјским. Неке су истраживале, и прелетале, северни пол, Сахару, освајале врхове Јужне Америке, посећивале племена Азије и Африке. Било је и оних, које неуспех није могао да заустави, већ им је био стимуланс за нове подухвате, као што су Марина Галкина, прва жена која је прешла Чукотку, и тиме доказала, да ни представнице лепшег пола ни у чему не заостају за мушкарцима, и Едит Баум из Хамбурга, која је у 24. години пловила и истраживала Атлантски океан.

Сакахавеа

Сакахавеа (Sakajawea) (1787?–1812 или 1884), припадница племена Шашона, рођена на америчком тлу, вероватно у Ајдаху, преводилац и водич у експедицији Луиса и Кларка, 1805 и 1806 године, била је заробљена од Хидаца племена, и продата, као роб, Манданима, с реке Мисури, који су је, касније, продали канадском траперу, по имену Тозант Шардоне, којем је постала једна од његових жена и родила му сина. Истраживачи Мериведер Луис и Вилијам Кларк, који су провели зиму 1804. и 1805. године с Манданима, унајмили су Шардонеа као преводиоца и водича за наставак њиховог путовања на запад. Његовој супрузи, Сакахавеи и њиховом младом сину, било је дозвољено да иду с експедицијом и она је те 1805. године кренула на пут (The Columbia Encyclopedia, 2001). Напуштајући северну Дакоту, и путујући кроз Монтану, Ајдахо, Вашингтон и Орегон, испоставило се да је Сакахавеа била од непроцењиве помоћи – када је експедиција налетела на племе Шашона, које је било предвођено њеним братом, добила је храну, коње и водиче, захваљујући чему је експедиција могла да настави истраживање. Свуда је носила свог сина на леђима, и постала легендарна по својој истрајности и знању. Шардоне и она остали су у северној Дакоти, када се експедиција вратила у Мисури, 1806. године. Један од две жене Шардонеа, које су биле такође Индијанке, умрла је 1812. године, и мислило се да је управо то била Сакахавеа. Међутим, једна

¹ Марко Јелић, Географски факултет, Београд.

старија Индијанка, која је 1884. године умрла у резервату, такође је за себе тврдила да је Сакахавеа, и показала је велико знање о експедицији Луиса и Кларка. Од многих споменика Сакахавеи, најпознатија је статуа у Вашингтонском парку, Портланду и Орегону (MS Encarta, 2006).

Ида Фајфер

Ида Фајфер (Ida Pfeiffer) рођена 1797. године у Бечу. Са 17 година заљубљује се у свог старатеља, од себе много старијег, удовца Фајфера, утицајну особу у аустријској влади. Без обзира на противљење породице, у 22 години, удала се за њега, и с њим имала два сина. Касније, Фајфер је изгубио положај, и осиромашили су. Ида је почела да даје часове клавира и вожње, али ни то није било дољовно за издржавање, па су јој браћа помагала. После смрти своје мајке, остао јој је део наследства, што је било довољно за школовање деце. Пошто је своје синове ситуирала, 1942. године, креће да путује по свету. Оно што Иду издваја од других, јесте њена незаустављива жеља за путовањима, која је захваљујући свом великом авантуристичком духу, обишла свет двапут. Прво је обишла Свету земљу, наводно као ходочашће, знајући да ће у бирању ове дестинације очарати своју породицу, која није одобравала да путује сама. Иако није знала које је све опасности чекају, за сваки случај, оставила је тестамент. Пловила је Дунавом до Црног мора, обишла Цариград, Јерусалим, а затим, у Каиру посетила пирамиде, плато Гиза и сфингу. Одатле је отишла на Суецки канал и бродом преко Италије вратила се у Аустрију. Објавила је своје мемоаре с путовања, *Посета Светој земљи, Египту и Италији*, 1846. године, а новац који је зарадила на тој књизи, употребила је за пут на Исланд. Писала је да су Исланђани веома крути људи, да живе у веома лошим условима, да су им куће врло прљаве, оброци исти, састављени од рибе и овсене каше. После шест месеци, преко Норвешке и Шведске, вратила се кући, о чему је писала своје утиске. Том приликом, донела је биљке и камење, које је скупљала на Исланду, и које је продала музејима. Планирала је да иде на пут око света, и тако, 1846. године, данским бродом, креће за Рио де Женеиро. Иако су многи други морепловци, путници, путописци, који су посетили Рио, сматрали да су његове обале једне од најлепших, она њима није била одушевљена, због прљавштине и сиромаштва људи. Разочарана њиховим „цивилизаним“ градовима и плантажама, унајмила је водича и отишла у прашуму, којом је била одушевљена, да истражује Индијанце.

На путу за Кину, преко Макаоа, тадашње португалске колоније, зауставила се на Тахити, где се згражавала слободом у сексуалним односима Тахићанки. Путовала је џунглом, традиционалним бродићима, до града Кантон. Тамо је посетила познатог биолога Луиса Агасиза, који је ту био због научног истраживања. У Кантону се, често због безбедности, кретала, обучена као мушкарац, тако да је могла да посматра како се понаша локално становништво. Веома јој се свидела Индија, у којој је провела неколико месеци. Наставила је путовање по Месопотамији, до Багдада, готово 300 миља на камили, све до града Мосула. У Табризу се срела с британским конзулом, који није могао да верује да жена путује само по свету, а да не зна ниједан локални језик. И поред тога што је била уморна од путовања, и што је чезнула да се врати кући, била је срећна што је путовала караванима до Русије. Али, у Русији су је ухапсили под сумњом да је шпијун, и неко време је била у затвору. Наставила је пут кроз Турску, Грчку и Италију, и, новембра 1848. године, вратила се кући. Пошто је 1851. добила позиве с многих европски дворова, као и понуде бродских компанија за бесплатна путовања, после пловидбе од Лондона до Кејптауна, наставила је да путује до Сингапура и Борнеа (Калимантана). На Борнеу у Индонезији провела је шест месеци, путујући кроз непробојне џунгле. Посетила је Дајак племе, које је познато по ритуалу лова на главе. Њено следеће одређиште, било је острво Суматра, такође у Индонезији. Поново, не слушајући европске саветнике, ишла је да посети племе Батак, знајући да има канибала, и да су непријатељски настројени према странцима. Међутим, племе је ценило њену радозналост, и пустили су је да се креће кроз њихову заједницу. Била је прва која је писала о племену Батак. Пошто је отпловила до Сан Франциска, и посетила Анде у Јужној Америци, после четири године, вратила се кући. Своје авантуре објавила је у књизи, *Дамско путовање око света*.

Отишла је на још једно, последње, путовање на Мадагаскар, Африку, али се, при повратку, разболела од тропске болести, од које није успела да се опорави, и 1858. год, умрла је у Бечу. Изабрана је за члана Географског друштва у Берлину и Паризу (Steffoff, 1994).

Изабела Берд Бишоп

Изабела Бишоп (Isabella Bird Bishop), енглески путник и писац (1831–1904), прва је жена члан Краљевског географског друштва Велике Британије. Много је путовала, и написала велики број књига: *Енглеска жена у Америци* (1856), *Хавајски архипелаг* (1875), *Живот жене у Стеновитим планинама* (1879), *Непобеђени пут у Јапан* (1880), *Путовање по Персији и Курдистану* (1891), и *Кореја и њени суседи* (1898). Основала је неколико болница у Кини и Кореји (The Columbia Encyclopedia, 2001).

Александрин Питернела Франсоаз Тин

Александрин Питернела Франсоаз Тин (Alexandrine Pieterella Francoise Tinne) рођена је, 17. октобра 1835. године, у Хагу, у Холандији. Била је прва жена холандски истраживач северне Африке. Њен главни циљ био је да истражи Бели Нил, у Судану, и 1861. године, кренула је, заједно са својом тетком и мајком, у своју прву експедицију. У Гондонор, у Судану, требало је да се састане с британским истраживачем Џонијем Ханингом Спенсом. Међутим, он се није појавио, па је, без њега, наставила с истраживањем извора Нила. Отишла је на запад, близу реке Газеле и Собат, у близини језера Чад, али, нарочито ју је занимао басен Нила. Прикључило јој се неколико мештана. Нажалост, њена мајка, тетка, и ти људи, током експедиције, умрли су од грознице. Александрин је, 1863. год, поново кренула на експедицију на Горњи Нил. Истраживала је регион Азанде, близу североисточног дела басена реке Конго. После ове експедиције, живела је у Каиру, све до 1867. год. У даља истраживања креће 1869. године. Желела је да буде прва жена, која ће „прокрстарити“ Сахаром. Док је чекала арапски караван, да је превезе на југ, одлучила је да, с водичем, види племе Туареге, који су живели у номадским насељима. У близини Гата у Либијској пустињи, на путу према језеру Чад, 1. августа 1869. године, опљачкао ју је и убио, управо водич племена Туареге (Angelfire, 2006).

Мери Хенријета Кингсли

Мери Хенријета Кингсли (Mary Henrietta Kingsley), британски истраживач Западне и Централне Африке, прва је Европљанка, која је посетила делове Габона. Рођена у Лондону, 1862. године, као кћерка доктора медицине, који је интензивно путовао. Први пут је посетила Африку, 1893. године, после смрти родитеља. Пловила је Гвинејским заливом, до луке Калабар, дуж обале данашње Нигерије, и наставила путовање копном. Од региона реке Нигер према северу, путовала је јужно, дуж доњег региона реке Конго, што данас припада северној Анголи. Током путовања, учила је обичаје и афричку религију. Вратила се у Енглеску, 1894. г. Поново је путовала у западну Африку, стигавши на обале данашњег Камеруна и Габона. У Габону је путовала парним бродом дуж реке Огооуџе. У Ламбарену је наставила своје путовање реком, кануом, у регион Велике шуме, територију, коју су често посећивали Европљани. После проучавања живота и културе региона Гант

људи, вратила се на обалу Камеруна. Пре свог повратка у Енглеску, 1895. године, попела се на Камерунске планине, на 4.095 m н.в., и освојивши њихов највиши врх, који је и један од највиших врхова Африке. Прва је жена, која је освојила планину Камерун. Као да јој је био непознат страх с непознатим људима и неистраженим просторима. Чак се одважила да посети и насеље канибалског племена Фанг. У марту 1900. године, поново се спремила за Африку, да би се бринула о заробљеним Бурима, у Симонстану, планирајући да поново посети њен западни део, али је побуна у Бурском рату, у Јужној Африци, привукла њену радозналост, и отпутовала је тамо. Док је радила у Кејп Тауну, као медицинска сестра, збрињавајући бурске ратне заробљенике, заразила се од трбушног тифуса, и умрла 1900. године, у 38. години живота. Пре ње, ниједна бела жена није прошла западноафричку џунглу. Написала је неколико књига о својим путовањима по Африци, укључујући *Путовање у Западну Африку (1897)*, *Западноафричке студије (1899)*, *Приче о Западној Африци, као и Белешке о спорту и путовањима (MS Encarta, 2006)*.

Флоренс Бејкер

Флоренс Шаш (1845–1916) је рођена у Трансилванији. У периоду ратног вихора, током мађарске револуције 1848 – 1849, преживела је покољ своје породице. После рата, из избегличког логора, одведена је у Отоманску империју, и продата у харем. Тамо су јој променили име у Флоренц, и, како се наводи у литератури, живела «као невини цвет који цвета на сунцу», све док није sazрела као жена, када је, као роб, требало да буде продата видинском паши, који је управљао на Балкану. Међутим, 1859, ропство и потлаченост нису били њена судбина, и, на лицитацији за продају, Сем Бејкер, богати енглески центлмен и еминентни авантуриста, сажалио се на беспомоћну, младу девојку, и помогао јој да се ослободи ропства. Касније су се венчали, и упутили у неке од најнеприступачнијих региона на Земљи. Флоренс је била снажног духа, и готово исте енергије, као и њен муж. Захваљујући томе, 1861. године, кренули су у Африку, да потраже два енглеска истраживача, који су настојали да открију извориште Нила. У младим годинама, Флоренс Бејкер је већ искусила више, него већина жена Викторијанске ере. Али, највеће авантуре су тек биле пред њом. Поред човека који јој је подарио слободу, и чија је љубав остала страствена и вечна, ступила је на готово неуцртану територију. Заједно, они су, у свом величанственом покушају да разјасне мистериозну енигму звану Африка, супроставили се болестима, глади, непријатељски настројеним племенима, преживљавали нападе звери и друге тешкоће. У томе су успели, и вратили се у Енглеску, носећи бремене велике славе. Украшена зади-

вљујућим фотографијама, мапама и илустрацијама, књига Пет Шимпана, *До срца Нила*, представља изузетно постигнуће – портрет незаборавне жене, причу о открићу, храбрости, одлучности и љубави, потанко реконструисану кроз дневнике, документа и сведочења (Shipman, 2004).

Фани Булок Воркман

Фани Булок Воркман (Fanny Bullock Workman), прво је постала позната у бициклизму, а касније и у планинарењу. Са својим мужем, обављајући географска истраживања, пропутовала је цео свет. Значајне су њихове прецизне опсервације и картографска истраживања Хималаја и Каракорума. Воркманови су били прави партнери. Делили су одговорност, често наизменично годинама радили, на генералној организацији експедиције, фотографисању предела, бележењу научних опсервација. Касније је почела да се бави предавањем – била је, можда, прва жена која је предавала на Сорбони. Била је присталица права гласа жена, и права жена уопште, и осетила је „антагонизам полова“ од стране научника и планинара мушкараца. Подржавала је више образовање жена, и оставила је велико завештање – фондације: *Bryn Mawr, Radcliffe, Smith i Wellesley*. Била је једна од најпознатијих планинарки, феминисткиња, и једна од најконтроверзнијих личности савремене географије. Неки историчари сматрају да су Воркманови прувеличали своја истраживања, а нарочито удео Фани, као жене географа. Њихова кћерка, Рејчел, кренула је стопама својих родитеља, и постала геолог (Women's history, 2006).

Луис Арнер Бојд

Луис Арнер Бојд (1887-1972) рођена у Сан Рафаелу, у Калифорнији, позната је као „ледена жена“. Захваљујући богатом наслеђу свог оца, могла је да путује, и да истражује. Финансирала је, и повела, 1928. године, експедицију да би пронашла норвешког истраживача Роалда Амундсена, који је те године нестало, док је трагао за италијанским истраживачем Умбертом Нобилеом. Путовала је око 10 000 миља, преко Северног леденог океана, истраживајући просторе од Земље Фрања Јосифа, до Гренландског мора. Иако није наишла ни на један траг, норвешка влада јој је, у знак захвалности, доделила Крст Витеза реда светог Олава (McLoone, 1997). У својим истраживањима Северног леденог океана, североисточно од Норвешке, 1937. и 1938. године, открила је подводни планински гребен између острва Јан Мајен, и Острва медведа. Национални биро Стандарда америчке владе, 1941. године, послао ју је на Арктик да проучава последице поларних магнетних поља на радио комуникацијама, с обзиром на то да

магнетно поље земље, које је веома јако на половима, утиче на радио сигнале. Са 68 година, као прва жена прелетела је Северни пол, за шеснаест сати авионом DC-4. Написала је много чланака о својим авантурама, као и две књиге: *Регија фјордова источног Гренланда (1935)* и *Обала североисточног Гренланда (1948)*. Преминула је у Сан Франциску 1972. године, у 85. години живота (Enchanted Learning, 2006).

Хелен Тејер

Хелен Тејер (Helen Thayer), аутор бестселера *Поларни сан*, прва је Американка, која је опловила Северни магнетни пол. На Северни пол, 1992, ишла је с мужем Било, на санкама. Постали су први брачни пар, који је истраживао Северни пол. Истраживали су 1.200 миља неприступачне амазонске шуме, и били први, који су, кајаком, прешли две регије око Амазона. Хелен је фотографисала три, науци, непознате, врсте биљака. Прикупљали су податке за школске образовне програме. Такође, 1994. године, с Билом, препешачила је 600 миља, преко канадског Јукона, да испитује вукове, као и структуру и навике тамошњег становништва. Овај образовни пројекат, додат је амазонском истраживању „Артик до Амазона“. С Билом је, 1995. године, препешачила више од пет стотина миља, кроз Велики басен, Долину смрти, Мохаве и Соноран пустињу, ради истраживања америчких и мексичких пустиња. Заједно, 1996. године, препешачили су преко пустиње Сахаре, да би, такође, прикупили информације, за образовне-научне пројекте. Њено истраживање, писање, фотографисање и рад у тим срединама, довели су до плана да се створе инспиративни програми образовања, које подстиче да студенти постижу успехе, и да раде оно што воле. Свестрана Хелен, представљала је три државе, на међународном такмичењу, у лакој атлетици (Нови Зеланд, као земљу порекла, као и Гватемалу и САД). Шампион америчке националне лиге, постала је 1975. године. Попела се на највише планине Јужне Америке, Новог Зеланда и бившег СССР – а. Књига *Поларни сан*, донела јој је велику популарност код научника и студената. Учествовала је на многим популарно-научним емисијама, и објављивала текстове у познатим магазинима: Good Morning Show, Today Show, National Geographic Magazine, Reader's Digest. Часопис Shape Magazine, ју је окарактерисао као хероину (Helen Thayer homepage, 2006).

Линда Гринло

Линда Гринло (Linda Greenlaw) – капетан, морепловац, риболовац сабљарки, једна је од ретких, која је учествовала у комерцијалној риболовачкој индустрији. Можда је једина, која је икада била капетан брода, који

је ловио сабљарке, на истоку Гранд Банка, на Њу Фаунленду. Иако се бави комерцијалним рибарењем, више од 18 година, постала је позната, тек по „Савршеној олуји“, у којој је Себастијан Јангер описао као „једну од најбољих капетана свих времена на целој Источној обали“. Почела је тако што је, за време летњих распуста, с колеца, била кувар и помоћник на палуби брода, који лови сабљарке, а затим је, од 1986. године, била капетан бродова од Њу Фаунленда до Бразила. Тада, пошто је материјално обебљена – имала је свој брод – ужива, ловећи ракове на малом острву изван обале Маине, на Исле Ау Хауту, где јој се налазио дом. Одрасла је, и завршила школу у Маину. Дипломирала је енглески, на Колби колеџу, 1983. године. Објавила је књигу Гладни океан (Greenlaw, 2006).

Силвија Ерли

Др Силвија Ерли (Sylvia Earle) рођена је у Њу Џерзију. Детињство је провела на фарми, поред Камдена, где је волела да истражује шуме, у близини свог дома. Када су њена деца имала само две и четири године, 1964. године, отишла је од куће на 6 недеља и придружила се National Science Foundation експедиције по Индијском океану. Докторирала је 1966, такође на Duke Универзитету, на теми „Phaeophyta у источном заливу Мексика“. Отада, ради каталог свих врста биљака у Мексичком заливу. Као истраживач одлази на Харвард а затим и на место директора Cape Haze Marine лабораторије, на Флориди. Путовала је, 1968. године, на Бахаме, у малој подморници 100 стопа, испод површине мора, док је била у четвртом месецу трудноће. Заслужна је за организовање Tektite II, Мисије 6, у којој је експедиција састављена само од жена предвођена њоме. Са још 4 жене 1970. године, ронила је на 50 стопа дубине до малог објекта који су назвале својим домом, следеће две недеље. Ова авантура учинила ју је познатом у свету науке. А у њиховој земљи приређени су им ticket-tape парада², и пријем у Белој кући. После овога, Ерлијева је све више позивана да јавно говори, и постала је гласноговорник истраживача. Почела је да пише за National Geographic и да издаје књиге и продуцира филмове.

Истраживачке мисије, 1970. године, одвеле су је на острво Галапагос, у воде Панаме, у Кину, и на Бахаме, и поново до Индијског океана. У овом периоду, започела је продуктивну сарадњу с подводним фотографом, Алом Гидингсом. Заједно су истраживали гробље војних бродова на Каролинским острвима у јужном Пацифику. Затим, 1977. године, отишли су на прво путовање, пратећи китове „главате уљешуре“ од Хаваја, до Новог Зе-

² Када неко важан шета или се вози кроз неки амерички град, на њега суграђани, у знак добродошлице, бацају папириће с високих зграда.

ланда, Аустралије, Јужне Африке, Бермуда и Аљаске, што је забележено, у документарном филму *Нежни џинови Пацифика (1980)*. Ходала је по дну мора 1979, на дубини већој него што је то икада ико учинио. У такозваном *Џим оделу* под притиском од једне атмосфере, она је посебним подморским возилом, била пребачена на дубини од 1250 стопа, испод нивоа океана, код острва Оаху. На дну одвојила се од цеви и истраживала дубине два и по сата, у комуникацији само с подморницом. Ове авантуре описала је, 1980. г, у својој књизи *Истражујући границе дубина*. Заједно с инжењером, Грахамом Хавексом, 1980. године, основала је компанију „Инжењерство и технологије океанских дубина“. Ова компанија је дизајнирала и производила подводна возила као што су *Deer Rover* и *Deer Flight*, која су омогућавала научницима да управљају на дубинама, као никад пре. Раних деведестих година је преузела дужност главног научника Администрације националне океанографије и атмосфере. Тамо, међу осталим дужностима, била је одговорна за чистоћу националних вода. Такође, водила је записнике о уништавању животне средине, услед ирачког паљења кувајтских нафтних поља. Сада је истраживач у *National Geographic Society (Ambassador for the world's ocean, 2005)*.

Закључак

Без обзира на то што су у прошлости сва највећа географска истраживања спровели мушкарци, мало је познато, да су и жене, својим истраживачким духом, који се одликовао авантуром, упорношћу, способношћу за посматрањем и уочавањем мноштва детаља, постигле запажене и за науку не мале резултате. Жене географи су на најдостојнији начин представљале науку и док су се пеле на највише врхове Африке, Америке, Азије и док су истраживале канибалска племена. Мало је познато и да су неке од њих постале прве које су стизале до локација на северном полу или у пустињама. Незаустављива жеља жена довела је до њиховог обиласка целог света и то неколико пута. Неке од њих откриле су наукама непознате биљне врсте. У свету постоје и географске институције где су само жене. Данас многе жене, професори географије, на многим универзитетима и школама, широм света и код нас, на најдостојнији начин испуњавају највеће захтеве науке – с научним монографијама, публикацијама, књигама, стручним радовима, настављају традицију жена географа. Многе од њих баве се путописима као књижевним жанром, што је предуслов за квалитетну хоролошку и временску спознају.

Литература

- Бурмистрова, Л., Мороз, В. и Рубина, А. (2003). *Всемирная детская энциклопедия, Великие путешественники*. Москва: Эксмо.
- Плавша, Ј. и Кицошев, С. (1997). *Развој географије и географских открића*. Нови Сад: Институт за географију, ПМФ.
- McLoone, M. (1997). *Women Explorers in Polar Region: Louise Arner Boyd, Kate Marsden, Ida Pfeiffer, Helen Thayer, Agnes Deans Cameron (Capstone Short Biographies)*. Capstone Press.
- Shipman, P. (2004). *To the Heart of the Nile: Lady Florence Baker and the Exploration of Central Africa*. New York: William Morrow.
- Steffoff, R. (1994). *Women of the World. Women Travelers and Explorers*. Oxford University Press.
- *** (2005). *Ambassador for the world's ocean*. Academy of achievement. [www.achievement.org/autodoc/page/ear0bio-1]
- *** (2006). *Angelfire*. [http://www.angelfire.com/anime2/100import/tinne.html]
- *** (2006) *Enchanted Learning*. [http://enchantedlearning.com/explorers/page/b/boyd.shtml]
- *** (2006). *Greenlaw*. Annonline. [http://www.annonline.com/interviews/990602/biography.html]
- *** (2006). *Helen Thayer homepage*. [http://www.helenthayer.com/]
- *** (2006). *Microsoft Encarta*. Microsoft Corporation.
- *** (2001). *The Columbia Encyclopedia*. Sixth Edition. Columbia University Press.
- *** (2006). *Women's history*. [http://womenshistory.about.com/library/bio/blbio-bullockworkman.htm?once=true&]